

ВІСНИК

Національної академії Державної прикордонної служби України.

Серія: психологія

Електронне наукове фахове видання

Засновник: Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького

Рік заснування: 2009

Періодичність: 5 разів на рік

Включено до Переліку електронних фахових видань України у галузі психологічних наук : Наказ Міністерства освіти і науки України від 13.07.2015 № 747

Випуск 3

2018

м. Хмельницький

***Рекомендовано до публікації рішенням ученої ради Національної академії
Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького
від 25 вересня 2018 року, протокол № 3***

Галузь науки: психологічні науки

Мова видання: українська, російська

Головний редактор: д-р психол. наук, проф. Волобуєва О. Ф.

Відповідальний секретар: канд. пед. наук, с.н.с. Царенко О. В.

Члени редколегії:

д-р психол. наук, проф. Матеюк О. А., д-р психол. наук, проф. Сафін О. Д., д-р психол. наук, проф. Потапчук Є. М., д-р психол. наук, проф. Щербан Т. Д., д-р психол. наук, доцент Олександренко К. В., д-р психол. наук, проф. Осьодло В. І., д-р психол. наук, проф. Томчук М. І., д-р психол. наук, с.н.с. Олексієнко С. Б., канд. психол. наук, с.н.с. Андрощук О. Ю.

Адреса редакції: Національна академія Державної прикордонної служби
України імені Богдана Хмельницького, вул. Шевченка, 46,
м. Хмельницький, 29003

Тел.: (098) 067-91-60

E-mail: oksana_tsarenko@ukr.net

ЗМІСТ

ВОЛИНЕЦЬ Наталія

Ґендерні особливості особистісного психологічного благополуччя персоналу Державної прикордонної служби України

ГАНАБА Світлана

Особливості соціально-психологічної адаптації демобілізованих учасників бойових дій

ГОМОНЮК Олена, ТРЕМБАЧ Світлана

Особливості формування ключових компетентностей майбутніх психологів у закладах вищої освіти

КАЛЮЖНА Ірина

Аналіз психологічних чинників професійного самовизначення на основі теоретико-графічної моделі

КОМАР Таїсія

Проблеми формування готовності психологів до професійної діяльності

КРУПА Валентина

Психологічна та медична реабілітація учасників бойових дій

ЛИСЕНКОВА Ірина

Типологічні порушення емоційної сфери дітей з порушеннями розумових функцій

ЛИСЕНКОВА Ірина, ГОНЧАРОВА Ганна

Діагностика, профілактика та корекція синдрому емоційного вигорання у соціальних робітників

ЛИСЕНКОВА Ірина, КУЛЬЧИЦЬКА Марина

Розвиток уяви у дітей старшого дошкільного віку засобами сюжетно-рольової гри

ЛИСЕНКОВА Ірина, МИРЯН Алла

Клініко-психологічне обґрунтування застосування засобів реабілітації у процесі відновлення координаційних здібностей у дітей з ДЦП

МАТОХНЮК Людмила

Структурно-функціональна модель інформаційної компетентності особистості

МАХЛАЙ Олександр

Сутність творчості та креативності у контексті розвитку творчого потенціалу офіцерів оперативно-розшукових підрозділів Державної прикордонної служби України

Ірина КАЛЮЖНА,

Київський університет імені Бориса Грінченка, м. Київ

АНАЛІЗ ПСИХОЛОГІЧНИХ ЧИННИКІВ ПРОФЕСІЙНОГО САМОВИЗНАЧЕННЯ НА ОСНОВІ ТЕОРЕТИКО-ГРАФІЧНОЇ МОДЕЛІ

В статті представлено результати емпіричного дослідження професійного самовизначення старшокласників, описано психодіагностичний інструментарій та інтерпретацію отриманих даних. Також в публікації виділено чинники свідомого та самостійного вибору професії на основі авторської теоретико-графічної моделі професійного самовизначення старшокласників.

Ключові слова: психологічні чинники професійного самовизначення, рефлексивність, критичне мислення, ціннісне ставлення, мотиви вибору професії, вольові якості, інтернальний, екстернальний локус контролю.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Важливим завданням сучасної української школи визнано підготовку учнів до життя [4]. Невід'ємною складовою цього процесу є свідомий, самостійний вибір майбутньої професійної діяльності, який забезпечується формуванням психологічних чинників професійного самовизначення старшокласників. Тому постає необхідність встановлення психологічних чинників самостійного та свідомого вибору професії старшокласниками, дослідження та емпіричної перевірки виділених чинників на основі теоретико-графічної моделі професійного самовизначення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано вирішення даної проблеми та на які опирається автор. Наукова площина аналізу дослідження чинників професійного самовизначення є надзвичайно широкою. Опрацювання наукових джерел за окресленою тематикою дало можливість виділити певні підходи до розв'язання проблеми професійного самовизначення старшокласників. У контекст поняття професійного самовизначення покладено розуміння його як проблеми вибору через процес усвідомлення свого «Я», яке включає ряд психологічних складових: свідому діяльність особистості через визначення власних цілей і цінностей (В. Сафін),

цілісну картину майбутнього (Є. Головаха), усвідомлення зовнішніх і внутрішніх мотиваційних чинників (І. Зеліченко і А. Шмелев), визначення типів ідентифікації особистості в професії (К. Абульханова-Славська), рівень знань про світ професій, ставлення особистості до майбутньої професії та мотиви вибору, професії освітні та професійні орієнтації (М. Саппа).

Мета статті – проаналізувати психологічні чинники виділені на основі теоретико-графічної моделі професійного самовизначення старшокласників в результаті емпіричного дослідження.

Виклад основного матеріалу дослідження. Згідно розробленої нами теоретико-графічної моделі було проведено дослідження показників, що обумовлюють характер прояву чинників професійного самовизначення старшокласників. А саме: рефлексивності, критичного (раціонального) мислення, актуалізацію цінностей професійного самовизначення та внутрішніх мотивів вибору професії, розвиток вольової сфери та інтернального локусу контролю [1]. Дослідження проводилося у три етапи: підготовчий етап, відбір методів дослідження; проведення дослідження; етап обробки та інтерпретації отриманих даних.

Вибіркову сукупність склали учні десятого класу (n=330): спеціалізованої школи I-III ступенів з поглибленим вивченням англійської мови № 15 міста Києва; спеціалізованої школи I-III ступенів № 36 імені С. П. Корольова міста Києва; спеціалізованої школи I-III ступенів № 122 міста Києва; спеціалізованої школи I-III ступенів № 132 міста Києва; спеціалізованої школи I-III ступенів з поглибленим вивченням іноземних мов № 220 міста Києва; спеціалізованої школи I-III ступенів № 236 міста Києва; базі спеціалізованої школи № 269 I-III ступенів з поглибленим вивченням французької мови міста Києва; школа I-III ступенів № 286 міста Києва.

Методики та організація дослідження. Згідно розробленої нами теоретико-графічної моделі професійного самовизначення, нами було підібрано методичний інструментарій:

1) Для визначення рівня розвитку рефлексивності – методика діагностики рефлексивності А. Карпова.

2) Для виявлення установок, які сформувались по відношенню до майбутньої професії – тест на виявлення професійних установок К. Кондакова. Автор виділяє наступні установки: нерішучість; раціоналізм; оптимізм; самооцінка; залежність.

3) Для визначення провідного типу мотивації при виборі професії – «мотиви вибору професії» Р. Овчарова.

За допомогою методики можна виявити переважний вид мотивації (внутрішні індивідуально-значущі мотиви, внутрішні соціально-значущі мотиви, зовнішні позитивні мотиви і зовнішні негативні мотиви).

4) З метою діагностики ціннісних орієнтацій особистості нами була використана методика «Рівень співвідношення «цінності» і «доступності» в різних життєвих сферах» Є. Фанталова.

Методика дозволяє діагностувати вираженість 12 ціннісних орієнтацій особистості: «активне життя», «здоров'я», «цікава робота», «краса природи та мистецтва», «любов», «матеріальна стабільність», «друзі», «впевненість у собі», «пізнання», «свобода», «сім'я», «творчість». У результаті діагностики встановлюється перевага ціннісного «внутрішнього вакууму», «внутрішнього конфлікту» чи «нейтральної зони».

Внутрішній конфлікт – ціннісний об'єкт малодоступний, «бажане» не збігається з «реальним», значимі потреби і цінності знаходяться в стані блокади.

Внутрішній вакуум – доступний об'єкт не становить інтересу, може супроводжуватися відчуттям «внутрішнього баласту», «надмірності присутності», непотрібності, нікчемності, внутрішньої порожнечі.

Нейтральна зона – «бажане» і «реальне» повністю або частково співпадає, значущі потреби в основному задоволені, а цінності реалізовані [8].

5) «Методика дослідження вольової організації особистості» (М. Гуткін, Г. Михальченко, А. Прудило) нами була використана з метою дослідження

вольової сфери. Методика містить такі шкали: ціннісно-смилова організація особистості; організація діяльності; рішучість; наполегливість; самостійність; самовладання; показник брехні; загальний показник, що характеризує вольову організацію особистості [6].

б) Для визначення локусу контролю – тест на локус контролю Дж. Роттера. Тест призначений для оцінки контролю людиною власних вчинків. Тест містить дві шали: інтернальний (внутрішній) локус контролю та екстернальний (зовнішній) локус контролю.

7) Методика Мета-Засіб-Результат А. Карманова була використана нами для визначення особистісних властивостей індивіда, пов'язаних з діяльністю, яка складається з трьох компонентів (зазвичай чергуються послідовно):

синтез великої кількості інформації та формування мети діяльності, з'являється картина бажаного майбутнього;

засіб, тобто той ресурс, який необхідно витратити на досягнення мети;

актуалізація досягнутого результату [7].

8) Анкета була складена нами самостійно для того щоб виявити: чи визначились учні з майбутньою професією, наскільки вони впевнені у власному виборі та чи існує у них певний план дій.

Розроблена нами теоретико-графічна модель професійного самовизначення містить три блоки: когнітивний, ціннісно-мотиваційний та процесуальний.

Когнітивний блок включає в себе чинники професійного самовизначення: знання про свої внутрішні можливості та знання про світ професій та ринок [1].

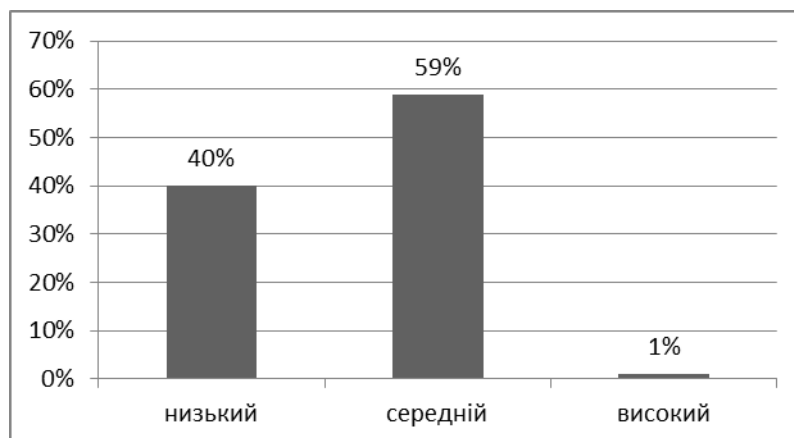
Далі будуть проаналізовані показники, що зумовлюють характер прояву когнітивних чинників професійного самовизначення: рівень рефлексивності та критичне (раціональне мислення).

На рис. 1 представлені результати діагностики за методикою діагностики рефлексивності А. Карпова.

У 40 % респондентів виявлено низький рівень розвитку рефлексивності, що свідчить про складність створення раціонально структурованої внутрішньої

позиції, яка є необхідною для професійного самовизначення особистості. Більшість учнів – 59 % мають середній рівень розвитку рефлексивності. Лише 1 % мають високий рівень розвитку рефлексивності. Отримані результати свідчать про необхідність розвитку у старшокласників рефлексивності для створення узгодженої Я-концепції, обґрунтованої самооцінки, раціонально структурованої внутрішньої позиції людини, ідентичності та інших новоутворень самосвідомості (Н. Дмитрієва, С. Дроздова).

Рис. 1. Результати діагностики рівня розвитку рефлексивності в учнів 10-х класів за методикою А. Карпова «до» проведення профорієнтаційної роботи

Знання про світ професій та вміння їх проаналізувати враховуючи знання про себе дозволяють сформуванню чітких уявлень про майбутню професійну діяльність та відчувати впевненість у власному професійному виборі. Результати дослідження професійних установок (представлені в таблиці 1) показали, що тільки 10 % респондентів впевнені у власному професійному виборі, 35 % досліджуваних відчувають нерішучість та невпевненість через недостатню проінформованість про світ професій. У 55 % виявлено середній рівень нерішучості у професійному виборі. Отже, більшість старшокласників потребують розширення знань про світ професій для того щоб обрати професію раціонально, розсудливо. Результати дослідження це підтверджують: 20 % учнів обирають професію імпульсивно і безпідставно, 50 % досліджуваних демонструють середній рівень раціоналізму у професійному самовизначенні. Отримані дані свідчать про необхідність розвитку критичного мислення. Адже саме останнє дозволяє вимогливо оцінювати власні думки, зважувати всі «за» і

«проти» ретельно аналізуючи всі можливі варіанти майбутньої професії зробити власний, самостійний та усвідомлений вибір. Раціонально, розсудливо з готовністю діяти за планом, після ґрунтовних роздумів обирають професію тільки 30 % респондентів.

Недостатньо розвинене критичне мислення призводить до ілюзорного сприйняття світу професій. Згідно з результатами діагностики лише 16 % мають реалістичні установки щодо професійного вибору, 17 % занадто ідеалізують майбутню професію, 66 % має середній рівень прояву оптимістичних установок щодо власного професійного майбутнього.

Результати дослідження виявили потребу у формуванні адекватної самооцінки, що в свою чергу потребує розвитку критичного мислення. Адже, за С. Максименком, критичне мислення – це здатність суб'єкта пізнавальної діяльності не потрапляти під вплив чужих думок, об'єктивно оцінювати позитивні та негативні аспекти явища чи факти, виявляти цінне та помилкове в них 20 % респондентів мають завищену самооцінку та надмірну довіру до власних суб'єктивних вражень, а 33 % мають навпаки занижену самооцінку.

Таблиця 1

**Результати діагностики виявлення професійних установок
в учнів 10-х класів за методикою К. Кондакова «до» проведення
профорієнтаційної роботи**

№	Професійні установки	Рівень розвитку, % (n=330)		
		Низький	Середній	Високий
1	Нерішучість	10 %	55 %	35 %
2	Раціоналізм	20 %	50 %	30 %
3	Оптимізм	16 %	66 %	17 %
4	Самооцінка	33 %	47 %	20 %
5	Залежність	29 %	62 %	9 %

Самостійно та незалежно здійснити вибір професії готові лише 29 % старшокласників. Середній рівень за фактором «залежність у професійному виборі» демонструють 62 % учнів. Високий рівень залежності в професійному виборі спостерігається у 9 % респондентів. Результати дослідження засвідчили необхідність розвитку показників, що зумовлюють характер прояву

когнітивних чинників професійного самовизначення: рівень рефлексивності та критичне (раціональне мислення).

Ціннісно-мотиваційний блок включає в себе наступні чинники професійного самовизначення: ціннісне ставлення особистості до професії та актуалізацію мотивів вибору професії.

Показники, що зумовлюють характер прояву ціннісно-мотиваційних чинників професійного самовизначення: ціннісне ставлення особистості до професії, мотиви вибору професії.

Результати дослідження типу мотивації при виборі професії за методикою Овчарової Р. (рис. 2.) показали, що при виборі професії для 42 % важливі індивідуально-значимі мотиви (особиста значущість; задоволення, яке приносить робота). Для 33 % особиста та громадська значущість майбутньої професії – її громадська і особиста значущість, можливість спілкування, керівництва іншими людьми і т. д.

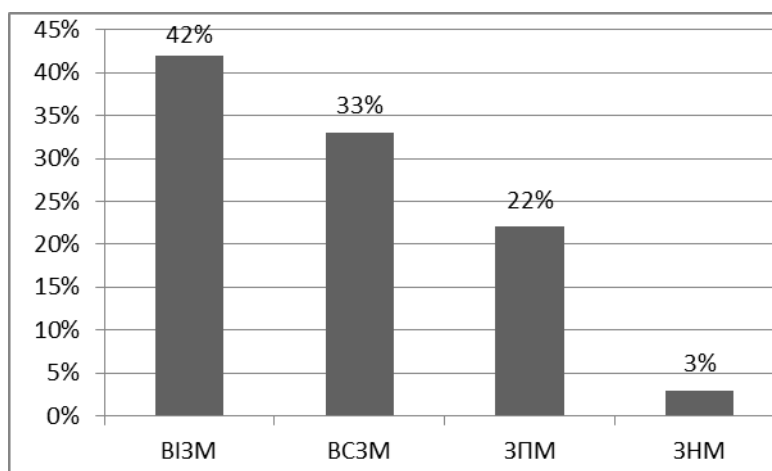

Рис. 2. Результати діагностики типу мотивації при виборі професії в учнів 10-х класів за методикою Р. Овчарової «до» проведення профорієнтаційної роботи

Примітка:

ВІЗМ - внутрішні індивідуально-значимі мотиви вибору професії

ВСЗМ - внутрішні соціально-значимі мотиви вибору професії

ЗПМ – зовнішні позитивні мотиви

ЗНМ – зовнішні негативні мотиви

Незважаючи на те, що більшість учнів прагнуть до задоволення внутрішніх власних потреб у майбутній діяльності, значний відсоток учнів мають зовнішню позитивну мотивацію – 22 %. Головними мотивами до

здійснення діяльності такі учні вважають: матеріальне стимулювання, престиж, просування по роботі і т. д. А 3 % старшокласників відчувають на собі тиск з боку оточення, страх осуду та невдачі.

Керуючись зовнішніми мотивами вибір професії розглядається як засіб досягнення чогось. Зовнішня мотивація містить ті мотиви, які перебувають за межами самого працівника тому задоволеність професією та особиста самореалізація в ній стає неможливою.

Методика «Рівень співвідношення «цінності» і «доступності» в різних життєвих сферах» Є. Фанталова дозволяє діагностувати вираженість 12 ціннісних орієнтацій особистості. Більшість ціннісних орієнтацій знаходяться в «нейтральній зоні» (таблиця 2), що дозволяє говорити в цілому про гармонійність ціннісної сфери учнів. В зоні «внутрішнього вакууму» (є доступними, але не значущими) знаходяться такі ціннісні орієнтації: «активне життя» (27 %), «краса природи та мистецтва» (22 %), «пізнання» (16 %), «творчість» (18 %).

Таблиця 2

Результати діагностики рівня співвідношення «цінності» і «доступності» в різних життєвих сферах» за методикою Є. Фанталова «до» проведення профорієнтаційної роботи

№ з/п	Цінності	Рівень співвідношення «цінності» і «доступності»,% (n=330)		
		Внутрішній вакуум	Нейтральна зона	Внутрішній конфлікт
1	Активне життя	27 %	72 %	1 %
2	Здоров'я	8 %	86 %	6 %
3	Цікава робота	4 %	82 %	14 %
4	Краса природи та мистецтва	22 %	74 %	4 %
5	Любов	5 %	72 %	23 %
6	Матеріальна стабільність	4 %	77 %	19 %
7	Друзі	6 %	85 %	9 %
8	Впевненість у собі	12 %	81 %	7 %
9	Пізнання	16 %	80 %	4 %
10	Свобода	6 %	76 %	18 %
11	Сім'я	6 %	62 %	32 %
12	Творчість	18 %	77 %	5 %

У стані «внутрішнього конфлікту» (є менш «доступними», ніж «цінними») – «любов» (23 %), «матеріальна стабільність» (19 %), «свобода»

(18 %), «сім'я» (32 %). Такі результати пояснюються особливостями підлітково віку – прагнення до почуття дорослості, яке в повній мірі не може бути реалізоване в силу вікових особливостей.

Найбільше в контексті професійного самовизначення нас цікавила цінність – «цікава робота». Результати діагностики засвідчили, що більшість (82 %) респондентів вважають що їхні цінності можуть бути реалізовані у цікавій роботі.

Згідно розробленої нами теоретико-графічної моделі професійного самовизначення процесуальний блок містить два чинники професійного самовизначення: готовність робити вибір та приймати рішення щодо майбутньої професії та вміння брати на себе відповідальність за прийняте рішення. Показниками, що зумовлюють характер прояву цих чинників виступають розвинені вольові якості та інтернальний локус контролю.

Саме воля забезпечує свідоме регулювання людиною власної поведінки, у контексті професійного самовизначення – свідомо здійснити вибір професії та докласти зусиль для її опанування. Результати дослідження показали, що тільки 11 % учнів мають високий рівень вольової організації, тобто високий рівень свідомої саморегуляції, що дозволяє обриту професію а також докласти зусиль, щоб її опанувати. 87 % учнів мають середній розвитку вольової організації, 2 % – низький (рис. 3).

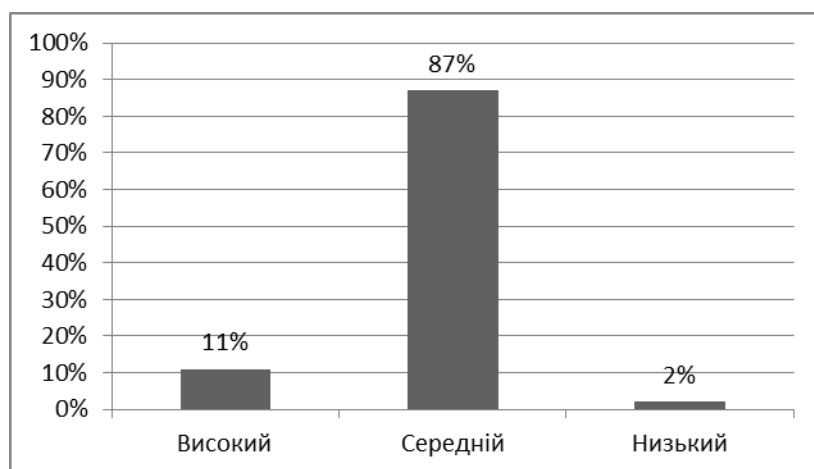

Рис. 3. Результати діагностики вольової організації особистості за методикою М. Гуткін, Г. Михальченко, А. Прудило «до» проведення профорієнтаційної роботи

Свідомий та самостійний вибір професії передбачає вміння брати на себе відповідальність за результати власної діяльності, тобто інтернальний локус контролю. Результати діагностики локусу контролю показали, що третині старшокласників (33 %) притаманний екстернальний (зовнішній) локус контролю (рис. 4). В контексті професійного визначення таким учням властиво перекладати відповідальність за здійснення вибору та шляхи його реалізації на інших (батьків, вчителів, друзів та ін.). 67 % учнів мають інтернальний (внутрішній) локус контролю, тобто розуміють, що вибір професії – це їхня відповідальність.

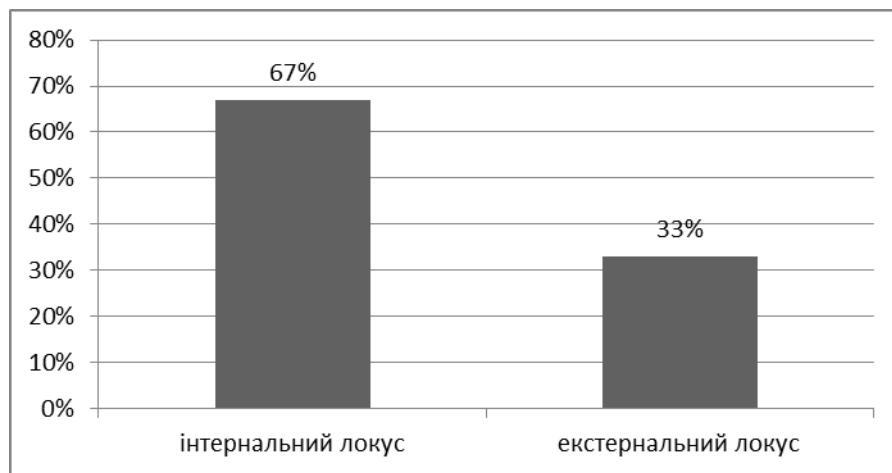

Рис. 4. Результати діагностики локусу контролю за методикою Дж. Роттер «до» проведення профорієнтаційної роботи

Досліджуючи чинники професійного самовизначення ми вирішили виявити: чи визначились учні з майбутньою професією, наскільки вони впевнені у власному виборі та чи існує у них певний план дій. Методика Мета-Засіб-Результат А. Карманова дозволила проаналізувати особистісні властивості індивіда пов'язані з діяльністю, а саме вміння поставити ціль, знайти потрібні ресурси для її реалізації та оцінити результат своєї діяльності.

Досліджуючи особистісні властивості індивіда за методикою Мета-Засіб-Результат А. Карманова було виявлено, що більшість учнів (86 %) мають нестійкі, не завжди обґрунтовані цілі, які формуються під впливом зовнішнього середовища, на нашу думку, це пов'язано з низьким рівнем розвитку рефлексивності та критичного мислення (рис. 5). При виборі професії учні не

мають власної позиції, а приймають позицію інших (батьків, вчителів, друзів) щодо вибору майбутньої професії. Лише 12 % старшокласників мають реальні, власні цілі.

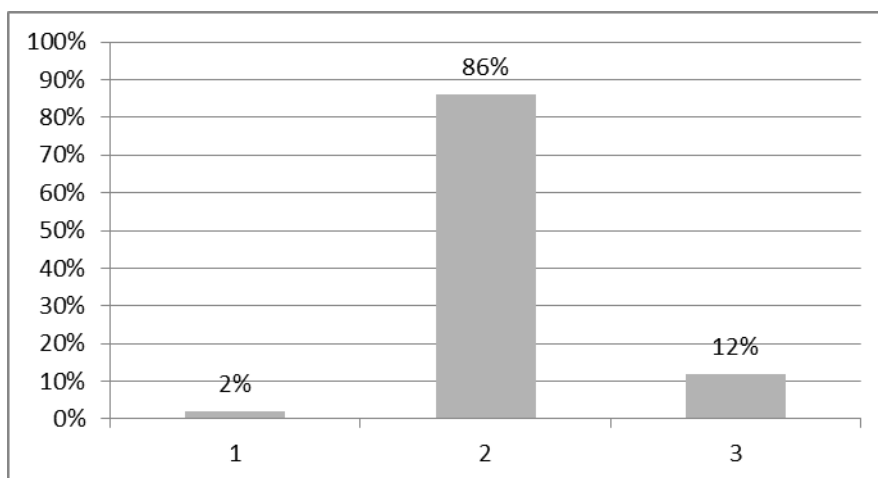

Рис. 5. Результати діагностики конструктивної цілі за методикою А. Карманова «до» проведення профорієнтаційної роботи

Примітка:

- 1 – неможливість ставити конструктивні цілі, мотиви безсистемні;
- 2 – цілі не завжди обґрунтовані, нестійкі, приймаються цілі «ззовні», потрібне вольове зусилля для початку реалізації мети;
- 3 – цілі реальні, існує спрямованість на їх досягнення, мотиви обґрунтовані, діяльність систематична

Відсутність власної конструктивної цілі призводить до труднощів у виборі засобів для її досягнення, перекладаючи відповідальність за здійснення професійного вибору на інших відбувається і перекладання відповідальності за шляхи його реалізації. 45 % учнів відчують труднощі у виборі засобів, 8 % хронічну нестачу їх нестачу при досягненні цілей. Лише 39 % учнів мають достатньо свободу у виборі засобів для досягнення мети (рис. 6).

За шкалою «Результат» результати дослідження показали, що учні адекватно оцінюють результати своєї діяльності (97 %). Лише 2,4 % респондентів притаманно переоцінювати результат власної діяльності, 0,6 % навпаки його недооцінювати (рис. 7).

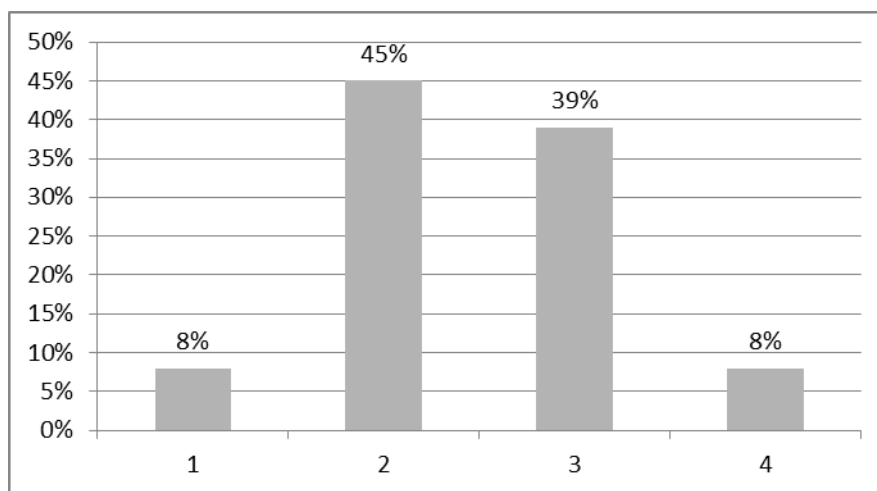

Рис. 6. Результати діагностики засобів реалізації цілей за методикою А. Карманова «до» проведення профорієнтаційної роботи

Примітка:

- 1 – хронічна нестача засобів або їх обмеженість у виборі при досягненні цілей, конформність;
- 2 – труднощі у вигляді психологічних бар'єрів при виборі засобів реалізації цілей, пов'язані з відсутністю конструктивної мети та «страхом самовираження»;
- 3 – достатня свобода у виборі засобів, поведінка спонтанна у відповідності до ситуації, енергійність;
- 4 – поведінка занадто спонтанна, агресивна, відмова від допомоги оточуючих

Отримані результати дослідження свідчать про необхідність здійснення впливу на формування вміння ставити реальні власні цілі, здійснювати вибір професії самостійно та нести за нього відповідальність – самостійно шукаючи шляхи та засоби для його реалізації.

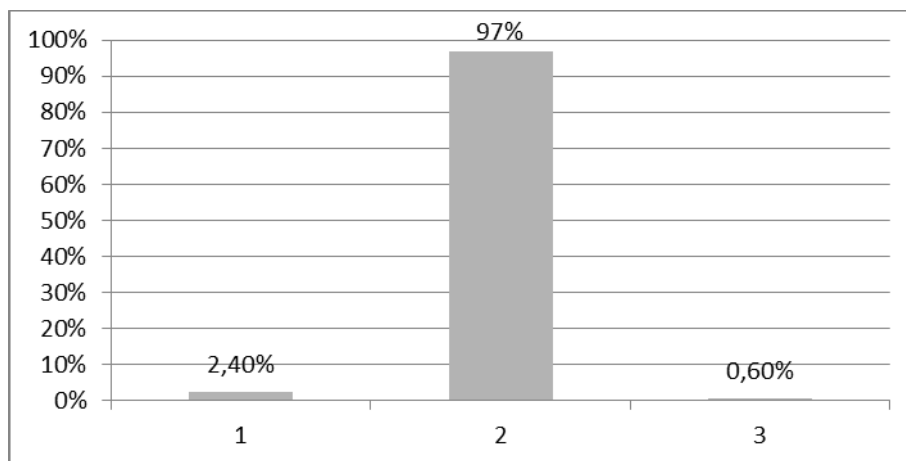

Рис. 7. Результати діагностики оцінки результатів діяльності за методикою А. Карманова «до» проведення профорієнтаційної роботи

Примітка:

- 1 – схильність переоцінювати результат своєї діяльності;
- 2 – адекватна оцінка результатів своєї діяльності;
- 3 – недооцінка результатів своєї діяльності; ригідність, підвищена критичність.

Результати дослідження за анкетною показали, що на початок року половина (52 %) десятикласників не обрали професію, 48 % старшокласників обрали.

Роблять певні кроки або мають план дій лише 16 %, для третини (35 %) актуальним є збір інформації про себе та про світ професій. Половина (49 %) респондентів для професійного самовизначення нічого не робить. Абсолютно впевнені у власному виборі лише 15 % старшокласників, відчувають впевненість 25 % учнів, середній рівень впевненості відчувають 20 % респондентів, не впевнені – 13 %, зовсім не впевнені – 27 % досліджуваних.

Висновки і перспективи подальших розвідок. Отже, в публікації було проаналізовано психологічні чинники професійного самовизначення, виділені на основі проведеного нами емпіричного дослідження. Вказані чинники є складовими авторської теоретико-графічної моделі професійного самовизначення старшокласників [1]. Результати емпіричного дослідження підтвердили вірність висновків, зроблених на етапі теоретичного моделювання та довели необхідність реалізації цілеспрямованого впливу на формування професійного самовизначення та здійснення самостійного вибору професії старшокласниками.

Проведене дослідження не вичерпує усіх аспектів означеної проблеми. Актуальним в умовах сьогодення і такими, що потребують розв'язання вважаємо запровадження системи психолого-педагогічного супроводу професійного самовизначення старшокласників. у закладах середньої освіти Перспективу подальших досліджень також вбачаємо у проведенні подальших досліджень професійної самореалізації студентів ВНЗ.

Список використаної літератури

1. Калюжна І. П. Теоретичний аналіз психологічних чинників професійного самовизначення старшокласників. *Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»*. Тематичний випуск «Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору». 2017. № 74. С. 350–359.

2. Карпов А. В. Рефлексивность как психическое свойство и методика ее диагностики. *Психологический журнал*. 2003. Том 24. № 5. С. 45–57.
3. Кондаков И. М. Диагностика профессиональных установок подростков. *Вопросы психологии*. № 2. 1997. С. 122–130.
4. Концепція нової української школи. URL: <https://osvita.ua/doc/files/news/520/52062/new-school.pdf>
5. Методика вивчення мотивів вибору професії. URL: http://proforientator.info/?page_id=6014
6. Методика дослідження вольової організації особистості. URL: http://proforientator.info/?page_id=6050
7. Тест «Ціль-Засіб-Результат». URL: <http://psylive.com.ua/psikhologiya-uspeha/metodika-cel-sredstvo-rezultat-av.html>
8. Субашкевич І. Модифікація методики о. Фанталової «рівень співвідношення «цінності» і «доступності» в різних життєвих сферах». *Педагогіка і психологія професійної освіти*. 2015. № 4–5. С. 77–86.

Рецензент – доктор психологічних наук, професор Міляєва В. Р.

Калюжная И. П. Анализ психологических факторов профессионального самоопределения на основе теоретико-графической модели

В статье представлены результаты эмпирического исследования профессионального самоопределения старшеклассников; психодиагностический инструментарий и интерпретация полученных данных. Также в публикации выделены факторы осознанного и самостоятельного выбора профессии на основе авторской теоретико-графической модели профессионального самоопределения старшеклассников.

Ключевые слова: *психологические факторы профессионального самоопределения, рефлексивность, критическое мышление, ценностное отношение, мотивы выбора профессии, волевые качества, интернальный, экстернальный локус контроля.*

Kalyuzhna I. Analysis of Psychological Factors Of Professional Self-Definition on the Basis of Theoretical-Graphic Model

The article presents the results of an empirical study of professional self-determination of senior pupils, describes psychodiagnostic tools and interpretation of the obtained data. Also the factors of conscious and independent choice of profession on the basis of author's theoretical and graphic model of professional self-determination of senior pupils are determined in the publication.

The study of the indicators determining the character of the factors of professional self-determination of senior pupils was conducted. Namely: reflectivity, critical (rational) thinking, actualization of the values of professional self-determination and internal motives for choosing a profession, the development of the volitional sphere and the internal control locus.

Key words: *psychological factors of professional self-determination, reflectivity, critical thinking, value attitude, motives of choice of profession, volitional quality, internal, external control locus.*

